

Αυστραλίας Μακάριος: «Τεχνητή Νοημοσύνη και Ορθόδοξη Θεολογία»

[Οικουμενικό Πατριαρχείο](#) / [Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας](#)

Τη θέση ότι η Ορθόδοξος Εκκλησία και Θεολογία οφείλει να μελετήσει επισταμένως τις εξελίξεις που συνδέονται με την ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης, να αποκτήσει λόγο και ρόλο στην εν εξελίξει συζήτηση περί της οριοθετήσεώς της, αλλά συγχρόνως να προσεγγίζει δίχως στείρα άρνηση και φοβικότητα την επιστήμη και τα επιτεύγματά της, διατύπωσε ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας [κ. Μακάριος](#) από το βήμα του Διεθνούς Θεολογικού Συνεδρίου με θέμα: «Η Ορθόδοξη Θεολογία στον 21ο αιώνα. Προκλήσεις και Προοπτικές», το οποίο διεξήχθη στην Αθήνα (24-28 Νοεμβρίου 2024), υπό τη διοργάνωση της Θεολογικής Σχολής του Εθνικού

και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).

Ο Σεβασμιώτατος κ. Μακάριος, ο οποίος συμμετείχε στη θεματική ενότητα με τίτλο: «Βιοτεχνολογικές Επιστήμες και Θεολογία», την Τρίτη, 26 Νοεμβρίου, ανέπτυξε το θέμα: «**Τεχνητή Νοημοσύνη και Ορθόδοξη Θεολογία**».

Ακολουθεί, αναλυτικά, η εισήγηση του Αρχιεπισκόπου Αυστραλίας κ. Μακαρίου στο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Η Ορθόδοξη Θεολογία στον 21ο αι.-Προκλήσεις & Προοπτικές», της Θεολογικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών:

«Τεχνητή Νοημοσύνη καί Όρθόδοξη Θεολογία»

Σεβασμιώτατοι άγιοι Αρχιερείς,
Κύριε Πρόεδρε,
Έλλογιμώτατοι κύριοι Καθηγητές
Έκλεκτοί Σύεδροι,

Είναι ιδιαίτερη ή χαρά καί ή τιμή πού περιποιεί στήν έλαχιστότητά μου ή πρόσκληση τής Όργανωτικής Έπιτροπής καί τοῦ Προέδρου αὐτῆς, Κοσμήτορος τής Θεολογικῆς Σχολῆς Καθ. κ. Έμμ. Καραγεωργούδη, νά συνεισφέρω κάποιες έλάχιστες σκέψεις, από τήν όπτική τής Όρθοδόξου Θεολογίας, στήν προσπάθεια νά έξοικειωθοῦμε περισσότερο καί νά κατανοήσουμε κάπως ένα από τά τελευταία καί πλέον έντυπωσιακά έπιτεύγματα τοῦ ανθρώπινου νοῦ• καί αναφέρομαι ασφαλῶς στήν Τεχνητή Νοημοσύνη (Artificial Iteligence-AI), θεματική περιοχή τής Έπιστήμης καί τής Τεχνολογίας πού παραμένει, σέ μεγάλο βαθμό, terra incognita ακόμα καί γιά τούς ειδικούς καί έπαίοντες.

Οί όροι «διάνοια», «διανόηση», «νοημοσύνη», όλοι παράγωγα τής λέξεως «νοῦς» άκούστηκαν κατά τή διάρκεια τῶν έργασιῶν τοῦ Συνεδρίου καί, ασφαλῶς, θά άκουστοῦν καί στή συνέχεια. Δέν είναι στίς προθέσεις μου νά κάνω μιá λεξικογραφική[1] -έννοιολογική καί έτυμολογική- μελέτη τῶν όρων αὐτῶν θά προσπαθήσω όμως, άκροθιγῶς καί μόνον, νά άνιχνεύσω τόν όρο «νοῦς» μέσα στήν Πατερική σκέψη καί έν συνεχεία, θά καταθέσω μερικές άρχικές παρατηρήσεις, οί όποιες, νομίζω, θά άποβοῦν χρήσιμες στήν προσέγγιση τοῦ θέματος μας καί θά βοηθήσουν νά κατανοήσουμε άν καί κατά πόσον ὑπάρχει κάποιο σημείο έπαφῆς, ή άν ὑπάρχουν διλήμματα καί έρωτήματα πού προκύπτουν από τή χρήση τής Τεχνητῆς Νοημοσύνης σύμφωνα μέ τήν όρθόδοξη θεολογική καί άνθρωπολογική σκοπιά.

Έξ άρχῆς καί έχοντας ένώπιόν μας τά όσα παραθέτει ή σύγχρονη βιβλιογραφία γιά τήν Τεχνητή Νοημοσύνη, δέ φαίνεται νά προκύπτει κάποια θεμελιώδης καί οὔσιαστική συνάφειά της μέ τόν «νοῦ», όπως τόν κατανοεῖ διαχρονικά ή σκέψη καί

ή θεολογία τῶν Πατέρων ἢ «ὁ νοῦς τῶν Πατέρων»[2] γιά νά χρησιμοποιήσω μία φράση τῆς Ἀγίας Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς Συνόδου αὐτῆς μέ τό τεράστιο κανονικό ἔργο. Παραθέτω εὐθύς δύο ὁρισμούς τῆς Τεχνητῆς Νοημοσύνης, ἅν καί σίγουρα εἶναι γνωστοί, ἀπλῶς γιά νά εἴμαστε κοινωνοί τῶν ἰδίων ἐννοιῶν καί νά μιᾶμε, κατά τό κοινῶς λεγόμενο, τήν ἴδια γλῶσσα. Τεχνητή Νοημοσύνη, λοιπόν, εἶναι: «ἐκεῖνος ὁ κλάδος τῆς ἐπιστήμης τῶν ὑπολογιστῶν πού ἀσχολεῖται μέ τόν σχεδιασμό εὐφυῶν ἠλεκτρονικῶν συστημάτων, μέ χαρακτηριστικά τά ὁποῖα σχετίζονται μέ τήν ἀνθρώπινη εὐφυΐα»[3]. Παρόμοιος, ἐπίσης, εἶναι καί ὁ δεύτερος ὁρισμός πού σημειώνει ὅτι: «Τεχνητή Νοημοσύνη εἶναι ἡ μελέτη τοῦ πῶς νά κάνουμε τούς ὑπολογιστές ἱκανούς νά κάνουν πράγματα, στά ὁποῖα πρός τό παρόν οἱ ἄνθρωποι τά καταφέρνουν καλύτερα»[4].

Μερικές παρατηρήσεις ἐπί τῶν ὁρισμῶν πού ἔχω τήν ἄσθηση ὅτι εἶναι ἀξιοσημειώτες, πρίν προχωρήσω στό περισσότερο θεολογικό, οὕτως εἰπεῖν, καί λιγότερο τεχνικό μέρος αὐτῆς τῆς εἰσηγήσεως εἶναι οἱ ἑξῆς:

- i. Κατ' ἀρχήν, ἡ Τεχνητή Νοημοσύνη δέν φαίνεται νά σχετίζεται οὐσιωδῶς μέ τήν ἔννοια τοῦ «νοῦ», ὅπως τήν κατανοεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία.
- ii. Ἡ Τεχνητή Νοημοσύνη σχετίζεται κυρίως μέ τήν εὐφυΐα, τήν ὁποία προσπαθεῖ νά μιμηθεῖ.
- iii. Παρά τό γεγονός ὅτι ἡ Τεχνητή Νοημοσύνη εἶναι ἕνα καθαρῶς τεχνολογικό - μηχανιστικό ἄν θέλετε ἐπίτευγμα- πού μιμεῖται τή λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης νοημοσύνης διαφαίνεται μία τάση, ἔστω καί ὑφέρπουσα, ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ τῆς μηχανῆς καί τοῦ ἀνθρώπου.

Καί ἔρχομαι τώρα στά καθ' ἡμᾶς• μέσα στήν πατερική σκέψη ὁ νοῦς κάτεχει κεντρική θέση, ἅν καί δέν εἶναι πάντοτε ἀπολύτως ξεκάθαρα τά πράγματα, καθῶς παρατηρεῖται μιά πολυσημία στίς ἔννοιες. Ἡ πατερική σκέψη θεωρεῖ τόν νοῦ ὡς τό καθαρότερο καί ἀκραιφνέστερο «μέρος» τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Στήν ἐρώτηση «τί δέ νοῦς», ὁ μέγας Μύστης τῆς ἀνατολικῆς θεολογίας ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής ἀπαντᾷ: «Ψυχῆς τό καθαρώτατον καί λογικόν, εἰς θεωρίαν τῶν ὄντων καί προκατειλημμένων»[5]. Λίγο πρίν ὁ ἱερός Πατήρ θά σημειώσει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι: «οὐσία ἀσώματος, νοερά, ἐν σώματι πολιτευομένη, ζωῆς παραιτία»[6].

Μέ τό ἴδιο πνεῦμα προσεγγίζει τήν ἔννοια τοῦ νοῦ καί ὁ πατέρας τῆς Δογματικῆς, ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος σημειώνει: «ἡγεμονικόν μέν γάρ τῆς ψυχῆς καί τῆς σαρκός ὁ νοῦς• νοῦς δέ, τῆς ψυχῆς τό καθαρώτατον, ἀλλά καί νοῦς Θεός»[7] καί σέ ἄλλη συνάφεια τονίζει: «ὥσπερ γάρ ὁφθαλμός ἐν σώματι, οὕτως ἐν ψυχῇ νοῦς»[8]. Καί βεβαίως πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ νοῦς εἶναι προικισμένος μέ τήν δύναμη τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ: «ὁ μέν νοῦς δύναμιν ἔχει διακριτικὴν νοητῶν καί αἰσθητῶν, προσκαίρων καί αἰωνίων• μᾶλλον δέ ψυχῆς ὑπάρχων δύναμις διακριτική, τῶν μέν αὐτήν ἀντέχεσθαι πείθει• τῶν δέ, ὑπεραίρεσθαι»[9], ὅπως

λέγει καί πάλι ὁ θεῖος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής. Καί, ὅπως θά μᾶς πεῖ ὁ ἡγαπημένος Μαθητής, στήν γνώση τοῦ Θεοῦ συνίσταται ἡ αἰώνιος ζωή: «αὕτη δέ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσιν σέ τόν μόνον ἀληθινόν Θεόν καί ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν», (Ἰω. 17, 3).

Ἡ δυνατότης αὕτη ἐνυπάρχει στόν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, διότι στόν νοῦ εἶναι πού ἐντοπίζονται οἱ Πατέρες τό «κατ' εἰκόνα». Κατά τόν μεγάλο Πατέρα καί διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας μας, ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ «Τό γάρ κατ' εἰκόνα τοῦτο, οὐχ ἡ τοῦ σώματος ἔχει θέσις, ἀλλ' ἡ τοῦ νοῦ πάντως φύσις, οὗ μηδέν κατά φύσιν κρεῖττον. Εἰ γάρ ἦν τι κρεῖττον, ἐν ἐκείνῳ ὑπῆρχε τό κατ' εἰκόνα»[10]. Στόν νοῦ, λοιπόν, στό καθαρότατο καί ἀκρότατο αὐτό μέρος τῆς ψυχῆς ἐδράζεται κατά τόν θεηγόρο Γρηγόριο τό δώρημα τοῦ «κατ' εἰκόνα», πράγμα πού θά κάνει τόν ἱερό πατέρα νά ἀναφωνήσῃ μέ θαυμασμό: «Πόσον οὐρανοῦ κρεῖττων νοῦς, ὅς εἰκὼν τέ ἐστὶ Θεοῦ καί Θεόν οἶδε καί μόνος τῶν ἐγκοσμίων Θεός, εἰ βούλεται, γίνεται, συναναφέρων τό σῶμα τῆς ταπεινώσεως;»[11].

Ὡς Ὁρθόδοξοι θεολόγοι καί Ποιμένες, πιστεύω βαθύτατα ὅτι ἡ μέριμνά μας πρέπει νά ἐστιαστεῖ στό νά φωτίσουμε καί νά προβάλουμε αὐτήν τήν ὀπτική τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καί ἀνθρωπίνης ὄντολογίας, ὅπου ὁ νοῦς καί οἱ δυνάμεις καί ἐκδηλώσεις του, ὅπως ἡ νόηση, ἡ εὐφυΐα καί ἡ νοημοσύνη δέν πρέπει νά λειτουργοῦν μόνον γιά νά προάγουν τήν ἐπιστημονική καί τεχνολογική γνώση ἀλλά ὀφείλουν νά συντονίζονται μέ τήν ἀνάβαση καί ἐξύψωση τοῦ ἀνθρώπου στό «καθ' ὁμοίωσιν». Στό 1ο Συνέδριο Βιοηθικῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διακηρύχθηκε ἀπερίφραστα: «Στόν ἄνθρωπο ἔχει παραχωρηθῇ ἀπό τόν Θεό ἓνα μοναδικό «δικαίωμα», καί αὐτό δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τό «κατ' εἰκόνα». Παράλληλα, ὅλοι ἔχουν προικισθῇ μέ τήν ἐξαίρετη δωρεά τῆς προοπτικῆς τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν». Συνεπῶς, ὀφείλουμε νά ἀγωνισθοῦμε, «τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος», ὥστε νά ὁδηγηθοῦμε στήν «αἰώνια καταξίωση τοῦ προσώπου», δηλαδή στή θέωση»[12]. Ἐχῶ τήν βαθύτατη πεποίθηση ὅτι αὐτό ἀκριβῶς τό στοιχεῖο εἶναι πού διαφοροποιεῖ τήν τεχνητή ἀπό τήν φυσική νοημοσύνη καί τόν ἄνθρωπο ἐν τῷ συνόλῳ του, ἀπό τό ὅποιο τεχνολογικό ἐπίτευγμα καί ἄρα καί ἀπό τήν Τεχνητή Νοημοσύνη καί νομίζω ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία θά πρέπει νά ἐστιᾷσθαι στό σημεῖο αὐτό καί νά τό ἀναδείξει. Ὑπάρχει κάποια ἐσχατολογική προοπτική τῆς Τ.Ν. καί ἂν ὑπάρχει ποιά εἶναι αὕτη;

Δίχως ἀμφιβολία ἡ Τεχνητή Νοημοσύνη, ὅπως καί ὅλα τά τεχνολογικά καί ἄλλα ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμα καί τά ὑψηλότερα καί θαυμαστότερα εἶναι εἰκόνες τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι τοῦ Θεοῦ καί προφανῶς αὐτό τούς δίνει μιά ἀξία ἐπειδὴ εἶναι ἡ δημιουργική ἐκφραση τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος πού καθορίζει τό «εἶναι» καί τό «ποιόν» τῆς Τεχνητῆς Νοημοσύνης, ὡς προϊόν τῆς ἐλεύθερης βουλήσεώς του καί τῆς θεόδοτης ἐλευθερίας του. Αὕτη ἡ ἐλευθερία ὡς δώρημα τοῦ «κατ' εἰκόνα», μπορεῖ νά ἀντανακλᾷ καί νά ἐκφράζεται

στά έργα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἐγκλωβίζεται καί νά περιορίζεται σέ αὐτά, δέν μπορεῖ ἡ ἐλευθερία νά εἶναι τό ὑποκείμενο μιᾶς μαθηματικῆς φόρμουλας ἢ τό ἀντικείμενο ἑνός ὑπολογιστικοῦ προγράμματος. Ἡ ἐλευθερία εἶναι πού κάνει τόν ἄνθρωπο νά εἶναι ἄνθρωπος καί ἄρα δέν μπορεῖ νά εἶναι ταυτοτικό χαρακτηριστικό τῆς Τεχνητῆς Νοημοσύνης[13].

Λέγοντας τά παραπάνω δέν ὑποστηρίζω ὅτι ἡ Ἐκκλησία καί ἡ Θεολογία πρέπει νά στέκονται ἀπορριπτικά ἀλλά κριτικά καί διαλεκτικά ἀπέναντι στό ὅποιο τεχνολογικό ἐπίτευγμα ὅσο ἀκραῖο καί νά φαντάζει. Καθώς ἡ συζήτηση γιά τήν ὀριοθέτηση τῆς Τεχνητῆς Νοημοσύνης ἔχει μόλις ἀνοίξει καί τά ὅποια νομοθετήματα θά ἀναθεωροῦνται καί θά ἐκσυγχρονίζονται διαρκῶς, εἶναι ἀδήριτη ἀνάγκη ἡ Ἐκκλησιά μας καί ἡ Θεολογία μας νά ἐνημερωθεῖ πρωτίστως καί κατόπιν νά ἀποκτήσει λόγο καί ρόλο ἐπ' ὠφελεία τοῦ κοινοῦ καλοῦ καί γιά τήν προάσπιση τῆς ζωῆς, ἀσφάλειας, ἐλευθερίας, ἀξιοπρέπειας καί ἰδιοπροσωπίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὅφειλουμε νά σταθοῦμε ἀντάξιοι συνεχιστές τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι, ὄχι μόνο δέν ἀπέρριπταν τήν κοσμική γνώση καί τήν ἐπιστήμη, ἀλλ' ἀντίθετα, ἐνθάρρυναν τοὺς Χριστιανούς νά μελετοῦν καί νά ἐξερευνοῦν τά τοῦ κόσμου τούτου.

Ἐν ἐπιγνώσει ὅτι τό ποτάμι τῆς τεχνολογικῆς ἐξελίξεως δέν εἶναι δυνατόν νά γυρίσει πίσω, οὔτε νά παραμείνει στάσιμο, καλούμαστε νά συμβάλλουμε θετικά καί καταλυτικά, ὥστε τό νερό νά ρέει καί νά φιλτράρεται μέσα ἀπό τίς ἠθικές ἀξίες τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Βέβαια, τό σύνθετο τοῦ ἐγχειρήματος αὐτοῦ, συνίσταται στό γεγονός ὅτι πολλοί ἐσχάτως ὑποστηρίζουν τήν ἠθική στροφή τῆς Τεχνητῆς Νοημοσύνης, πλὴν ὅμως, στήν πλειονότητά τους, ἐπικαλοῦνται μιά κοσμική ἠθική, ἡ ὁποία δέν ἔχει οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος, καί στήν ὁποία «ἀποθεώνεται» ὁ ἀτομικισμός καί ὁ δικαιωματισμός τοῦ ἀνθρώπου καί ἀπουσιάζει ὁ Θεός, ὡς Δημιουργός τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Ἡ Ἐκκλησία μας, ἔχω τήν πεποίθηση, ὅτι ὀφείλει νά προβάλλει μέ σύνεση τό Ὁρθόδοξο ἥθος, τό ὁποῖο ὑπερασπίζεται τήν ἐλευθερία καί τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου ὄχι ἀπλῶς ὡς ἀτομικό δικαίωμα, ἀλλά ὡς δωρεά χορηγηθεῖσα ἀπό τόν Δημιουργό του. Γιά τό ἥθος τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά νοεῖται ἀπομονωμένος καί ἀποκομμένος ἀπό τόν Θεό καί τόν πλησίον· μιά ἀλήθεια, ἡ ὁποία θέτει πρό τῶν εὐθυνῶν μας ἅπαντες: τήν ἐπιστημονική Κοινότητα, τίς πολιτικές ἡγεσίες, τήν κοινωνία τῶν πολιτῶν καί τήν Ἐκκλησία, γιά τά ὅρια, μέσα στά ὁποῖα μποροῦμε νά ἀξιοποιοῦμε τά ὅποια τεχνολογικά ἐπιτεύγματα γιά νά προάγουμε τήν ἀναγωγή τοῦ ἀνθρώπου στό «καθ' ὁμοίωσιν», ὅπως προείπαμε, καί ὄχι γιά νά καλλιεργοῦμε τόν εὐδαιμονισμό, τήν ἡδονοθηρία, τόν δικαιοματισμό, τόν ἀτομισμό, τήν αὐτονόμηση καί, ἐν τέλει, τήν ἀλλοτρίωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό.

Ὡστόσο, ὠφείλουμε νά ἀνταποκριθοῦμε σέ αὐτήν τήν τεράστια πρόκληση τῆς ἐποχῆς μας ὄχι μέ στεῖρα ἄρνηση καί φοβικότητα ἔναντι τῶν τεχνολογικῶν ἐξελίξεων, οὔτε ἀσφαλῶς μέ τήν βεβαιότητα καί τήν αὐθεντία, ὅτι ἐμεῖς οἱ ἐκκλησιαστικοί εἴμαστε οἱ κριτές καί οἱ σωτῆρες τοῦ κόσμου. Πρέπει νά τό κατανοήσουμε ὅτι δέν ὑπάρχει ἡ κακή ἐπιστήμη καί ἡ καλή Ἐκκλησία πού μᾶς σώζει ἀπό τά λάθη τῶν ἐπιστημόνων. Διότι ὑπάρχει μιά γενικότερη θεωρία καί τοποθέτηση κάποιων ἐκκλησιαστικῶν ἀνθρώπων πού πιστεύουν καί κηρύττουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας ἀντί-κόσμος μέσα στόν κόσμο τόν ὁποῖον ζοῦμε. Ἀλλά αὐτό φυσικά δέν ἰσχύει. Θά παραπέμψω μόνο τήν Πρός Διόγνητον Ἐπιστολή[14], χωρίς νά ἀναφερθῶ διεξοδικά γιά τήν οἰκονομία τοῦ χρόνου. Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία δέν πρεσβεύει τό ἀξίωμα «νά σώσω ἐγώ τόν κόσμο» ἢ «νά προστατεύσω τήν κοινωνία ἀπό τά κακῶς κείμενα ἐλέγχοντας καί κρίνοντας». Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἀπευθύνεται στόν κάθε ἕνα ἀπό μᾶς προσωπικά καί μᾶς λέει, «εἶσαι ὑγιῆς πνευματικά ἐάν ἀναπαύεις αὐτόν πού κρίνεις». Αὐτό εἶναι ἐπιτυχία. Νά θέσουμε, λοιπόν, τέτοιες βάσεις, προσεγγίσεως τῆς ἐπιστήμης. Ὅχι νά αὐτοχριστοῦμε κριτές τῶν ἐπιτευγμάτων καί τῶν ἀνακαλύψεων, ἀλλά νά βεβαιώσουμε ὅτι ἡ κάθε παρέμβασή μας φανερώνει τή σωστική καί θεραπευτική ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί ὄχι ἐκδικητική μανία γιά τόν «ἐκτρεπόμενο» ἐπιστήμονα.

Τό διαπιστώνουμε ἄλλωστε καί στά καθ' ἡμᾶς. Ὅταν ἕνας χαριτωμένος κληρικός ἢ μοναχός σοῦ μιλᾷ γιά τούς Ἱερούς Κανόνες, αἰσθάνεσαι τό ἔλεος καί τήν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ καρδιά σου γεμίζει γλυκύτητα καί χαρά. Ὅταν ὅμως ἕνας πλανεμένος κληρικός ἢ μοναχός σοῦ μιλᾷ γιά τούς Ἱερούς Κανόνες, συνήθως μέ ὀργή καί ἐμπάθεια, αἰσθάνεσαι φόβο γιά τήν Ἐκκλησία καί ἡ καρδιά σου γεμίζει μίσος καί φανατισμό.

Ἡ θεολογία τῶν Πατέρων μας εἶναι πραγματικά ἕνας Ὡκεανός ὄχι ἀπλῶς γνώσης καί πληροφορίας ἀλλά σοφίας καί διακρίσεως καί ἂν τόν ἀξιοποιήσουμε μπορεῖ νά

μᾶς προσφέρει καί τὰ κριτήρια καί τὰ ἐχέγγυα γιά τήν διαμόρφωση τῶν θέσεων καί τήν λήψη τῶν ἀποφάσεων. «Ὁ Θεός θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδέ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων» (Σολ. 1, 13), ὁ Θεός δημιουργεῖ τόν κόσμον καί τόν ἄνθρωπον γιά νά ζήσει αἰώνια καί ὄχι γιά νά ὀδηγηθεῖ στή φθορά καί στόν θάνατο. Ἔτσι καί ἐμεῖς καταθέτουμε τόν λόγο μας καί τή μαρτυρία μας καί παράλληλα τήν ἀγωνία μας, ὄχι γιά νά ἐναντιωθοῦμε στήν ἐπιστήμη ἀλλά γιατί θέλουμε νά ζήσει ὁ κόσμος- γιά νά ζήσει ὁ κόσμος. Μιλώντας ὅμως γιά τήν ἐπιστήμη καί τόν ἐπιστήμονα πρέπει νά ἐπιλέξουμε σχεδιασμό προσεγγίσεως. Καί δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ὅτι ὅλοι, ἀκόμη καί οἱ ἐπιστήμονες, ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τή στοργή τῶν ἀγίων καί ὄχι ἀπό τήν ὀργή τῶν δικαίων.

Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν ὑπομονή σας.

[1] Γιά μιᾶ πρώτη τέτοια προσέγγιση βλ. H. G. Liddell-R. Scott, *Greek-English Lexicon, Revised Edition*, Clarendon Press-Oxford, New York, 1996, σ. 1180• Ἰ. Σταμάτακου, *Λεξικόν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἐκδ. Βιβλιοπρομηθευτική, Ἀθήνα 1999, σ. 658• Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικόν Ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἐκδ. Δομή Α.Ε., Ἀθῆναι 1953, τ. 10, σ. 4933-4934• Γ. Μπαμπινιώτη, *Ἑτυμολογικό Λεξικό τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, Ἐκδ. Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Ἀθήνα 2010, σ. 930.

[2] Πρβλ. Κανόνα Ιζ' τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Σύνοδου στό Γ. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν Θείων καί Ἱερῶν Κανόνων*, Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Χαρτοφύλακος, Ἀθήνησιν 1852, τ. Β', σ. 339

[3] Κ. Γεωργούλη, *Τεχνητή Νοημοσύνη-Μιά Εἰσαγωγική Προσέγγιση*, Ἐκδ. ΣΕΑΕΒ, Ἀθήνα 2015, σ. 13.

[4] Κ. Γεωργούλη, ὁ. π., σ. 14.

[5] Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Περί Ψυχῆς*, PG 91, 361 A.

[6] Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, αὐτόθι. Ὁμοίως κατὰ τόν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης: «Ψυχὴ ἐστὶν οὐσία γεννητὴ, οὐσία ζῶσα, νοερά, σώματι ὀργανικῶ καὶ αἰσθητικῶ, δύνάμιν ζωτικὴν καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀντιληπτικὴν δι' ἐαυτῆς ἐνιοῦσα, ἕως ἄν ἡ δεκτικὴ τούτων συνεστηκυῖα φύσις», Περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως ὁ Λόγος, ὁ λεγόμενος τὰ Μακρίνια, PG 46, 29 B. Περὶ ψυχῆς βλ. καὶ Μ. Χάλαρη (πρωτ.), Ἀ. Κοτσοπούλου, Δ. Μπατάκη & Ἐ. Καρακώστα, «Υπάρχει ψυχὴ; Σύντομη Μελέτη περὶ τῆς Ὑπάρξεως τῆς Ψυχῆς καὶ τῆς Θέσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», ἠλεκτρονικὰ διαθέσιμο στό https://www.pemptousia.gr/wp-content/uploads/2021/09/%CE%A5%CF%80%CE%AC%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%B9-%CE%A8%CF%85%CF%87%CE%AE_-1.pdf

[7] Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἑκδοσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, PG 94, 1005 B.

[8] Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, αὐτόθι, 924 B.

[9] Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσσιον, PG 90, 412 D.

[10] Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Κεφάλαια Φυσικά, Θεολογικά, Ἠθικά τε καὶ Πρακτικά PN', PG 150, 1137 D.

[11] «Ὁμιλία ΝΓ' Εἰς τὴν πρὸς τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων καὶ τόν ἐν Αὐτοῖς Θεοειδῆ Βίον τῆς Πανυπεράγνου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας» στό Γρηγόριον τοῦ Παλαμᾶ Ἄπαντα τὰ Ἔργα 11, Ε.Π.Ε 79, Θεσ/νίκη 1986, σ. 332

[12] 1ο Συνέδριο Βιοηθικῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχειου, Ρέθυμνο 20-22/10/2023, <https://www.imra.gr/ta-nea-tis-mitropoleos/articles/porismata-toy-1ou-synedrioy-bioithikis-toy-oikouymenikoy-patriarcheioy.html>

[13] Σ. Γιαγκάζογλου, «Θεολογία καὶ Τεχνητὴ Νοημοσύνη» Θεολογία 91/3 (2020), σ. 118-119.

[14] Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολή, PG 2, 1167-1185.